

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Запорізький національний технічний університет

Методичні рекомендації
до організації семінарських занять
з дисципліни «Філософія»
для студентів денного відділення
спеціальностей 125 Кібербезпека, 153 Мікро- та
наносхемотехніка, 172 Телекомунікації та радіотехніка

2018

Методичні рекомендації до організації семінарських занять з дисципліни «Філософія» для студентів денного відділення спеціальностей 125 Кібербезпека, 153 Мікро- та наносхемотехніка, 172 Телекомунікації та радіотехніка / Укл.: Ємельяненко Є.О. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2018. – 14 с.

Методичні рекомендації містять загальні положення щодо організації навчальної роботи студентів з дисципліни «Філософія», теми та запитання до семінарських занять, та методичні вказівки до підготовки до них. Надані критерії оцінювання знань студентів, перелік рекомендованої літератури.

Укладачі:

к.філос.н., доцент кафедри філософії Ємельяненко Є.О.

Відповідальний за випуск: к.філос.н., доцент Ємельяненко Є.О.

Рецензент: д.філос.н., завідувачка кафедри філософії Запорізького національного технічного університету, професор Бондаренко О.В.

Затверджено

на засіданні кафедри філософії ЗНТУ

№ 7 від «24» квітня 2018 р.

Рекомендовано до видання НМК гуманітарного факультету, протокол № 7 від «26» квітня 2018 р.

ЗМІСТ

Цільова спрямованість навчального процесу з дисципліни «Філософія».....	4
Змістовне наповнення дисципліни «Філософія».....	7
Методичне забезпечення організації семінарських занять з дисципліни «Філософія».....	8
Теми та питання для організації семінарських занять з дисципліни «Філософія».....	9
Підсумки та результати вивчення дисципліни «Філософія».....	12
Використана та рекомендована література.....	13

Цільова спрямованість навчального процесу з дисципліни «Філософія»

Як відомо, кінцевим результатом інформаційно-комунікативної революції, що відбувається в світі, постає створення інформаційного суспільства. Теперішнє і майбутнє цього суспільства значною мірою залежить від філософського погляду на світ, світогляду як такого. Тільки за допомогою активізації філософського потенціалу з'являється можливість вирішити складні задачі та проблеми глобалізації, проблеми фундаментального характеру – екологічні, демографічні, ресурсні, соціальні, гуманітарні – які несуть в собі зростаючу загрозу існування людини і людства.

Ніколи раніше такою мірою як сьогодні відповідальність кожної людини за результати своєї діяльності не була такою великою та значною. Одночасні плюральність та системність філософського знання постають засобами усвідомлення та рішення актуальних проблем сучасності на різних рівнях.

В теперішній час нові інформаційні технології перетворюються в потужний техногенний фактор, що змінює уклад життя людей та соціокультурне середовище. Всебічна комп'ютеризація та інформатизація, розвиток мереж та способів передачі даних мають як позитивні, так і негативні сторони, і було б вкрай нерозумно невірно інтерпретувати перші та недооцінювати останні. Позитивні результати звісно вражаються в безперешкодному доступі до інформації, підвищення мобільності, зростання інтелектуального потенціалу особистості тощо. Негативні ж полягають в тому, що люди, які звикли до так званих «режимів кліпу» втрачають здатність сприймати події цілком і в широкому контексті, відділяти зверхнє від суттєвого, не можуть подумки концентруватись, починають втрачати здатність уяви, рефлексії, емпатії, розуміння іншого, спадає здатність оцінювання якості інформації, прагнення самостійного генерування способів підбору а обробки інформації, а також відповідних особистісним потребам життєвих сценаріїв тощо. Під подібним техногенним та інформаційним тиском середовища людина перестає бути суб'єктом пізнання, у неї руйнується здатність до абстрактного теоретичного мислення, перестає цінити живе та природне, бачити природні та соціальні закономірності. Більшість аспектів життя

сучасної людини віртуалізується і людина, спираючись на буденно звичні критерії, вже не здатні відрізнити, що існує лише в її свідомості, а що є дійсно реальним.

Задача філософії та філософської підготовки – виявити та прояснити сенс того, що відбувається в суспільстві, в житті окремої людини, в існуванні людства в цілому, виховати та розвинути теоретичне мислення, активізувати роботу уяви, рефлексії, мисленнєвої концентрації, викликати до життя смак до розв'язання суперечностей, цікавість до парадоксів та протиріч, здатність до сумніву та розгляду предмету з різних точок зору, спроможність до генерування гіпотез. Це може зробити сучасне філософське знання діалектично різнобічним і системним одночасно.

Оперування філософськими поняттями та категоріями, володіння багатим арсеналом історико-філософської традиції дозволяє сучасній людині орієнтуватись у лабіринті потужних інформаційних потоків. В умовах суперечливих цивілізаційних процесів формування філософської культури кожного фахівця постає першочерговим завданням, а сама філософська культура виявляється найбільшою гуманістичною цінністю. Теоретичне осмислення принципів філософії є необхідною та ключовою складовою світогляду майбутнього фахівця. Вміння орієнтуватись в складному світі не приходить разом з освоєнням спеціальних дисциплін. Світогляд людини є системним утворенням, що інтегрує загальні знання про світ та суспільство, усвідомлені ідеали, норми цінності, особисті цілі, знання загальних принципів людської діяльності та буття суспільства. Цілісну та завершену форму світогляду може надати лише філософія.

Класичні, політехнічні та спеціалізовані ВНЗ мають формувати фахівців нового типу, що поєднують професійну компетентність з високою творчою культурою; активних та свідомих суб'єктів соціальної дії, а не механічних виконавців, які не мотивовані і не здатні мислити самостійно. Філософія, постаючи одним з засобів гуманітаризації вищої освіти та формування соціокультурних компетенцій покликана трансформувати професійне мислення (яке нині часто не постає перспективним), світоглядом, основною рисою якого постане пріоритет загальнолюдських інтересів над окремими цілями. Окрім цього, сучасна філософія постає методологією наукового пізнання, тож без неї неможливий якісний та повноцінний наукових пошук в будь-якій спеціальній сфері.

Сучасні гуманітарні, соціальні, природничі, технічні науки для вирішення своїх проблем завжди спирались на фундаментальні філософські принципи, в яких реалізується методологічна функція філософії: принцип всезагального зв'язку, розвитку, системності, історизму, відображення, всебічності, сходження від одиничного до загального і навпаки, єдність індукції та дедукції, взаємозв'язок якісних і кількісних характеристик, детермінізму, суперечності, діалектичного заперечення, сходження від абстрактного до конкретного, єдності історичного і логічного, єдності аналізу та синтезу.

У будь-якій науці виникають питання, що стосуються взаємодії людини і світу, і ці питання мають вирішуватись теоретичним способом (тобто через докази). Існують філософські аспекти вузько-наукових питань: «Що описують фізичні теорії: фізичні системи чи лабораторні досліди, або і те, і інше, або жодне з цього?», «Яким є математичне знання: апіорним чи емпіричним?», «В чому полягає діалектика необхідності і свободи суспільної праці в економіці?», «Що являє собою час як критерій зіставлення культур, наприклад, в лінгвістиці або мистецтвознавстві?» тощо.

В сучасних технічних науках використовують філософські поняття. Наприклад, в якості теоретичної основи вирішення задачі створення штучного інтелекту або мови програмування, не можна обійтись без понять «мислення», «свідомість», «воля», «емоції», «інтуїція» тощо. Спеціальні науки (наприклад, радіотехніка, соціологія, медицина, економіка ті інші) ставлять досліджувані явища саме в такі штучні умови, в яких зацікавлене суспільство. Але для цього треба, щоб дія відповідних законів відповідало інтересам людини і людства. Інтереси ж людини і людства вивчають суспільні науки, і в першу чергу філософія. Звідси витікає об'єктивне місце філософських знань в фаховій підготовці майбутніх фахівців.

Філософія дає загальну картину світу для будь-якої людини. В сучасній науці існує селективний парадокс, які долають тільки вчені з високим рівнем філософської культури. Що дає філософія людині: кожен в той чи інший час стає перед питанням про сенс життя, як власного, так і взагалі, а також кожен стоїть перед вибором власної поведінки та вчинків. Вибір завжди передбачає наявність світоглядної програми. Тож, філософія і є способом обґрунтування, уточнення і формування сенсу життя та життєвої стратегії для кожної людини.

Змістовне наповнення дисципліни «Філософія».

Філософія постає як вкрай фундаментальна та трудомістка, проте необхідна навчальна дисципліна. Саме цим і визначається проблема організаційного, методичного та дидактичного забезпечення найвищої ефективності даної трудомісткості.

Трудомісткість дисципліни «Філософія» описується низкою наступних змістовних компонентів:

- предмет філософії, місце і роль філософії в культурі;
- становлення філософії;
- основні напрямки, школи, персоналії та етапи в історичному розвитку філософії;
- структура та функції філософського знання;
- моністичні та плюралістичні концепції буття, самоорганізація буття;
- поняття матеріального та ідеального;
- розуміння простору і часу;
- рух розвиток та діалектика;
- детермінізм та індетермінізм;
- динамізм та статистичні закономірності;
- міфологічні, релігійні та наукові картини світу;
- взаємодія людини, суспільства і культури;
- людина та природа;
- суспільство та його структура;
- громадянське суспільство та держава;
- людина в системі соціальних зв'язків;
- людина і історичний процес, особистість і маса, свобода і необхідність;
- формаційна та цивілізаційна концепції суспільного розвитку;
- сенс людського буття, проблеми насилля, свобода і відповідальність;
- мораль, справедливість і право;
- моральні цінності і уявлення про ідеал людини в різних культурах;
- естетичні цінності і їх роль в людському житті;

- релігійні цінності і свобода совісті;
- свідомість і пізнання;
- свідомість, самосвідомість і особистість;
- пізнання, творчість і практика;
- віра і знання;
- розуміння і пояснення;
- раціональне та ірраціональне в пізнавальній діяльності;
- проблема істини та правди;
- дійсність, мислення, логіка та мова;
- наукове та позанаукове знання, критерій науковості;
- структура наукового пізнання, його методи та форми;
- зростання наукового знання, наукові революції та зміни типів раціональності, наука і техніка;
- майбутнє людства, глобальні проблеми сучасності;
- взаємодія цивілізацій та сценарій майбутнього.

Методичне забезпечення організації семінарських занять з дисципліни «Філософія»

При розкритті основних питань філософії для студентів різного фаху необхідно методично спрямувати навчальні зусилля в специфічному ключі. Це й визначить найвищу ефективність трудомісткості викладання філософії.

В перш чергу необхідно одразу визначитись, що розглядати основні питання філософії доцільно в першу чергу діалектично. Так, в будь-якій темі або питанні слід виявляти об'єктивну діалектику обговорюваного явища.

При забезпеченні методичної роботи (в межах семінарських занять), викладач орієнтує студента на виявлення та формулювання пізнавальної проблеми з подальшим переходом до обрання шляхів її вирішення. На основі здобутого рішення має бути сформульована наступна, більш глибока або диференційована задача, яка в свідомості студентів має набути формату проблеми.

Таким чином, засвоюючи одні компоненти знання студенти мають бути орієнтовані на виявлення нових, суперечливих питань і переходити таким чином до нового незнання, до нової проблеми, яка

має бути вирішена і знання знову мають поглиблюватись. Так процес навчання здійснюється діалектично через суперечності.

Окрім цього важливою є орієнтація на застосування системного підходу. філософія оперує всезагальними поняттями і судженнями, пов'язаними між собою глибокими смисловими переходами та обґрунтуваннями. Студент має методично бути зорієнтований по виявленню і постійне відстеження цих взаємозв'язків, без яких філософські поняття і категорії будуть сприйняті ізольовано, неповно.

Звернення до системного підходу передбачає вирішення двох взаємопов'язаних задач – організаційної систематизації всього навчального матеріалу з дисципліни та системного представлення і сприйняття його студентами. Провідна роль в вирішенні цих задач належить аудиторній та консультаційній роботі викладача.

Розгортаючи філософську аргументацію важливо мати на увазі, що філософські принципи завжди доводяться всією історією розвитку філософії та природознавства. У зв'язку з цим будь яке проблемне питання філософії має розкриватись виключно в контексті його історичного розгортання. Будь-яка філософська проблема є історія її різноманітних обґрунтувань та вибору того обґрунтування, що відповідають нагальним нинішнім запитам. Нехтувати при цьому вивченням історії філософії недоцільно з точки зору методичного забезпечення найбільшої ефективності трудомісткості дисципліни.

Відповідно, загальний змістовний перелік тем за програмою дисципліни розподіляється між лекційними та семінарськими заняттями концентровано, тобто лекційні заняття передбачають розкриття теми на загальному методологічному та діалектичному рівні, в той час як семінарське заняття спрямоване на детальне осмислення еволюції проблеми в контексті історичних етапів її становлення та розвитку.

Теми та питання для організації семінарських занять з дисципліни «Філософія»

Тема 1. Предмет філософії

1. Філософія та світогляд.
2. Історичні типи світогляду: міф, релігія, науковий світогляд, філософський світогляд.

3. Філософія як дослідження світоглядних проблем засобами раціонального мислення.

4. Основне коло філософських питань.

5. Основні теми філософських роздумів: світ і людина, сутність і зміст людського існування.

6. Основне питання філософії. Головні напрями у філософії.

7. Філософія та культура.

8. Функції філософії: світоглядна, гносеологічна, методологічна, аксіологічна, прагматична та ін.

9. Соціальна спрямованість філософського знання.

10. Місце й роль філософії у сучасному суспільному житті.

Тема 2. Філософія Стародавнього світу

1. Культурно-історичні передумови виникнення філософії.

2. Передумови формування філософії у Стародавній Індії.

3. Велична та епічна література про людину, її походження та існування.

4. Ортодоксальні філософські вчення у Стародавній Індії.

5. Неортодоксальні філософські вчення у Стародавній Індії.

6. Зародження філософії у Стародавньому Китаї.

7. Конфуціанство та даосизм.

Тема 3. Філософія Античності

1. Своєрідність філософії Стародавньої Греції: досократичного, класичного, елліністичного та римського періодів античності.

2. Вчення про буття (Мілетська школа).

3. Піфагорійський союз як філософська школа та суспільне об'єднання.

4. Вчення про рух (Елейська школа, вчення Геракліта).

5. Атомістичні уявлення та вчення Демокріта.

6. Космоцентризм античної міфології та антропоцентризм грецької просвіти.

7. Софісти Людина як міра усіх речей (Протагор).

8. Сократ та його вчення про людину та етику. Самопізнання та належне існування (Сократ).

9. Платонізм та неоплатонізм.

10. Арістотель як систематизатор античної філософії.

11. Елліністична філософія: скептики, стоїки, епікурейці, неоплатоніки.

Тема 4. Філософія Середньовіччя та Відродження

1. Розвиток християнства у Західній Європі.
2. Апологетика, патристика, схоластика.
3. Суперечка про природу понять: реалізм і номіналізм.
4. Особливості західноєвропейської та східноєвропейської релігійної філософії.
5. Мусульманська та іудейська культура і філософія (М.Маймонід, І.Гебіроль, Авіценна, Аверроес).
6. Вчення Фоми Аквінського про єдність душі і тіла, про двоїстість істоти, про співвідношення релігії, філософії і науки.
7. Філософія Відродження. Гуманізм та антропоцентризм.
8. Натурфілософія Відродження (Дж.Бурно, Г.Галілей); пантеїзм; повернення до первісного розуміння сутності діалектики (М.Кузанський).
9. Геліоцентризм і вчення про нескінченність Всесвіту (Дж.Бруно, М.Кузанський).
10. Реформація, її ідеї (Т.Мюнцер, М.Лютер, Ж.Кальвін).

Тема 5. Філософія Нового часу

1. Наукова революція XVII ст. (І.Ньютон) і проблема методу пізнання у філософії (Ф.Бекона, Р.Декарта).
2. Створення механічно-матеріалістичної картини світу.
3. Емпіризм і раціоналізм (Т.Гоббс, Дж.Локк, Дж.Берклі, Д.Юм, А.Декарт, Б.Спіноза, Г.Лейбніц).
4. Поняття субстанції у філософії Р.Декарта, Б.Спінози. Монадологія Г.Лейбніца.
5. Проблема людини у філософії Просвітництва (Монтеск'є, Ф.Вольтер, Ж.-Ж.Руссо).
6. Французький матеріалізм, його розуміння людини і суспільства (Ж.Ламетрі, К.-А.Гельвецій, П.Гольбах, Д.Дідро).

Тема 6. Німецька класична філософія

1. Місце німецької класичної філософії в історії філософської думки.

2. Філософські позиції І.Канта.
3. Філософська система І.Фіхте. Суб'єктивна діалектика.
4. Філософія тотожності Ф.Шеллінга.
5. Г.Гегель, його філософська система та метод.
- Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.
6. Німецька класична філософія і сучасне бачення світу.

Тема 7. Тенденції розвитку сучасної філософії (XX ст.)

1. Критичний перегляд принципів і традицій класичної філософії кінця XIX – початку XX ст.
2. Захист і оновлення класичних філософських традицій: неомізм (Ю.Бохенський, Ж.Мартін, Т. де Шарден), неокантіанство (О.Лібман, Г.Коген), неогегельянство (Б.Кроче, Ж.Іпполіт, Дж.Ройс).
3. Філософські погляди К.Маркса, Ф.Енгельса: проблеми буття-мислення, матерії-свідомості, матеріального-ідеального, діалектики, відчуження, матеріалістичного розуміння історії.
4. Проблема раціонального та ірраціонального у філософії.
5. Ірраціоналістичний і містичний підхід у філософському аналізі (А.Шопенгауер, Ф.Ніцше, В.Дільтей).
6. Філософські проблеми психоаналізу (З.Фрейд, К.Г.Юнг, Е. Фромм).
7. «Екзистенціальна філософія» та її різновиди (С. К'єркегор, М. Хайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс). Життя і смерть, сенс існування, проблема свободи.
8. Проблема знання і мови у філософії. Позитивізм (О.Конт) і емпіріокритицизм (Р.Авенаріус) Неопозитивізм (Л. Віггенштейн, Р.Карнап, Б.Рассел), структуралізм (К.Леві-Строс, М.Фуко), герменевтика (Г.Гадамер, П.Ріккерт, Т.Кун). Г.Маркузе й «нові ліви». Постпозитивізм (К.Поппер, І.Лакатош, П.Фейєрабенд).

Підсумки та результати вивчення дисципліни «Філософія»

За результатами опрацювання всіх видів навчальних робіт з дисципліни «Філософія», в тому числі за результатами участі у семінарських заняттях студент повинен:

– знати предмет дисципліни, її структуру, категоріальний апарат, основні етапи розвитку історії світової та вітчизняної філософії, сучасні тенденції розвитку філософської думки, найбільш відомих авторів філософських систем, їх головні праці;

– уміти ідентифікувати філософські тексти з певними поглядами, розв’язувати тести, трансформувати філософські знання на проблеми економічної теорії й практики, аналізувати соціально-економічні проблеми буття, ставити філософського рівня питання, аналізувати їх і акумулювати в рефератах, виступах на семінарах, доповідях та наукових студентських конференціях;

– мати навички читання, аналітичного конспектування, реферування філософської літератури, толерантного ставлення до різних світоглядних систем, дискутування з тих чи інших проблем, письмової відповіді на іспитах та ін.

Використана та рекомендована література

1. Вступ до філософії: історико-філософська пропедевтика / За аг.ред. Г.І.Волинки. – К.: Вища школа. – 624 с.

2. Горлач М.І. Основи філософських знань: підручник / М. І.Горлач. – Київ : ЦУЛ, 2008. – 1028 с

3. Губерський Л.В. Філософія: навч. посіб. /Л.В. Губерський. – Київ: Знання, 2012. – 621 с.

4. Данильян, О.Г. Філософія: підручник /О. Г. Данильян, О.П.Дзьобань. – К.: Казка, 2012. –432 с.

5. Історія філософії: словник / За заг. ред. В. І. Ярошовця. — К.: Знання України, 2005. – 1200 с.

6. Історія філософської думки в Україні - Огородник І.В, В.В.Огородник Курс лекцій: Навч. посіб.- К.: Вища шк.: Т-во "Знання", КОО, 1999. - 543 с.

7. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень, В.В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – 528 с.

8. Лузан А.О. Вступ до філософії навчальний посібник для ВНЗ / А.О. Лузан. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 136 с

9. Петрушенко, В. Л. Філософія: курс лекцій: навч. посіб. / В. Л. Петрушенко. – [4-те вид., переробл. і допов.].- Львів : Новий Світ-2000, 2005. - 506 с.

10. Подольська Є.А. Філософія : підручник / Є. А. Подольська. – К. : ЦУЛ, 2006. – 704 с.
11. Учено-методический комплекс по дисциплине «Філософія» / Дедюлин М.А., Івлиев В. А., Папченко Є.В., Поликарпов В.С., Шипелик О.В. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2006. – 80 с
12. Філософія: навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко [та ін.]. – К. : Вікар, 2005. – 455 с.
13. Філософія: підручник / І. П. Сидоренко, С. С. Корлюк, М. С. Філянін [та ін.] ; за ред.О. П. Сидоренка. – [2-ге вид., переробл. і допов.]. –К. : Знання, 2010. –414 с.
14. Філософія: підручник [Електронний ресурс] / А.К. Бичко, І. В. Бичко, В. Г. Табачковський, В. І. Ярошевець ; за ред. В. І. Ярошовця. – К. : ЦУЛ, 2010. - 648 с.
15. Філософія: підручник / Є. М. Причепій, А. М. Черній, Л. А. Чекаль. – [3-тє вид., стер.].–К. : Академвидав, 2009. –592 с.
16. Черній, А. М. Філософія : навч. посіб. / А. М. Черній. - К. : Академвидав, 2011. - 392 с.
17. Щерба, С. П. Філософія : навч. посіб. / С. П. Щерба. – [3-є вид., змін. і допов.].- К. : Кондор, 2011. – 548 с.